

L. Kozhedub Ph.D., associate professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

IMPLICIT PLAN OF THE TEXT CONTENT AS A LINGUISTIC CATEGORY

The article deals with the problem of implicit information of a literary text as a component of its semantic structure. Defined the essence of the concept of "implicit plan of the text content" and preconditions of hidden information disclosure by recipient. Implicit plan of the text content is considered as a set of hidden meanings, which reflect the implicit content of the text and require understanding of meaning and interpretation by the reader. Learned the characteristics of implicitness as properties of linguistic resources that contain hidden information. Clarified the definition of "implicitness" "implicit content of the plan" and "implication".

Keywords: implicit information, implicitness, implicit plan content, literary text, subtext.

УДК 811.112.2'81'37

О. Материнська, д-р філол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СЕМАНТИЧНА ТА СЛОВОТВІРНА ПРОДУКТИВНІСТЬ МЕРОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Статтю присвячено дослідженню структурної та словотвірної продуктивності меронімічної лексики (позначень частин цілого) на прикладі найменувань частин артефактів у німецькій та англійській мовах. За результатами здійсненого дослідження виявлено базові семантичні ознаки досліджуваних лексичних одиниць, систематизовано їх за тематичними підгрупами та визначено основні структурні типи. Встановлено семантичні типи найменувань частин артефактів, які є композитами, висвітлено моделі розвитку їхньої полісемії.

Ключові слова: структурна модель, семантичний тип, полісемія, меронім, метафора, метонімія.

Меронімія як тип семантичних відношень між частиною (меронімом) та цілим (холонімом) є одним з найважливіших типів таксономічного впорядкування понятійної системи людини. Логічне співвідношення частини та цілого описується за допомогою базових аксіом у філософії, формальній логіці, лінгвістиці. Ще з античних часів починається ґрунтовне та багатоаспектне вивчення філософського та логічного підґрунтя цих відношень у працях Платона [14] та Аристотеля [3], яке зазнає подальшого розширення та вдосконалення у роботах Канта, Лейбніца, дослідженнях, здійснених у формально-онтологічному річищі, наприклад, у працях Е. Гуссерля [10]. Виникає окремий розділ формальної логіки – мереологія [15]. У 80-90 роках ХХ століття низка праць була сфокусована на висвітленні семантичних типів меронімії: наприклад, студії М. Айріс, Д. Германна, М. Уїнстона, Р. Чаффіна, А. Круза та інших вчених [4; 9; 18; 20]. Значну увагу було також приділено визначенню відмінностей у категоризації дійсності мовними засобами та особливостям концептуалізації поняття частини у різних мовах, вивченню найвчужішої таксономії, наприклад у серії робіт Е. Рош, А. Тафреші [16; 17]. Незважаючи на значний інтерес з боку лінгвістів до організації системи меронімів, комплексний розгляд структурних та семантичних особливостей меронімів, вивчення їх як окремої лексичної підсистеми не були предметом лінгвістичних розвідок, що обумовлює **актуальність** запропонованого дослідження.

Вивчення меронімії є важливим в межах пошуку лексичних закономірностей у різних мовах світу [2] та з огляду на необхідність з'ясування природи основних відмінностей у різних лінгвокультурах (наприклад, на матеріалі індоєвропейських та урало-алтайських мов [11]). Наразі на тлі глобалізаційних процесів підкреслюється важливість міжкультурної та міжмовної взаємодії, зокрема "посилення лексико-семантичної взаємодії мов", "відкритість мовних і концептуальних картин світу до такої взаємодії" [1, с. 6]. Відповідно, вагомим значення набуває теоретичне та емпіричне моделювання процесів розвитку лексичної системи різних мов (споріднених та неспоріднених), здійснення міжмовних узагальнень на широкому мовному матеріалі [12]. У цій розвідці йдеться про семантичну та словотвірну продуктивність меронімічної лексики та меронімічних мов (німецькій та англійській). Згідно базових семантичних ознак мероніми можуть бути розподілені за десятьма тематичними групами, наприклад: найменування час-

тин істот (соматизми), найменування частин живої природи, неживої природи, найменування частин артефактів, локативних темпоральних понять тощо (загальна кількість досліджених меронімів становить 6618 лексичних одиниць, 12 189 ЛСВ). Найменування частин артефактів (надалі НЧА) як тематична група меронімічної лексики з конкретним предметним значенням може бути прикладом моделювання основних структурних та семантичних особливостей, визначення семантичного та словотвірного потенціалу меронімів.

Предметом дослідження у цій розвідці є структурно-семантичні особливості найменувань частин артефактів, їхня семантична та словотвірна продуктивність в межах вивчення системи меронімів у німецькій та англійській мовах.

Об'єктом дослідження у цій статті є лексичні одиниці (далі ЛО) – найменування частин артефактів, дібрані шляхом суцільної вибірки з тлумачних словників німецької та англійської мов (також залучено ідеографічні, енциклопедичні, етимологічні, лексикографічні джерела загальною кількістю понад 40 словників), наприклад [5-8; 19]. Загальна кількість дібраного емпіричного матеріалу становить 998 лексичних одиниць (1270 ЛСВ).

На меті здійснюваного дослідження визначити основні структурні та семантичні типи НЧА у німецькій та англійській мовах, простежити розвиток їхнього семантичного обсягу, виявити продуктивність компонентів НЧА – детермінативних композитів – та описати системні зв'язки у досліджуваній тематичній групі меронімічної лексики. Процедура дослідження меронімів здійснювалась за такою узагальненою схемою, що була застосована до всіх десяти груп меронімів і до досліджуваної групи НЧА зокрема: 1) обов'язкова загальна характеристика досліджуваної тематичної групи меронімів із зазначенням її тематичного складу (з урахуванням синонітичних схем опису лексики Ф. Дорнзайфа [5]); 2) встановлення структурних та семантичних типів меронімів, їхньої семантичної мотивації, особливостей зв'язків між компонентами, якщо вони представлені композитами; 3) виведення індексу їхньої полісемії (співвідношення кількості досліджуваних лексем до кількості значень, які вони виражають); 4) висвітлення моделей метафоричного та *метонімічного* переносів значень під час розвитку їхньої полісемії; 5) визначення продуктивності виявлених структурних моделей та семантичних типів формування меронімів за допомогою

кількісного аналізу, який сприяє об'єктивності зроблених у дослідженні висновків.

Тематична група найменувань частин артефактів об'єднує 998 досліджуваних меронімів (1270 ЛСВ) у німецькій мові та 557 НЧА (1438 ЛСВ) у англійській мові та є неоднорідною за своїм складом. До неї належать лексичні одиниці, які позначають частини предметів штучного походження, виготовлені людиною, наприклад, **частини споруд** (нім. *Hauswand* 'стіна будинку', англ. *housetop* 'дах будинку'), **різних предметів побуту** (частин посуду: нім. *Pfannenstiel* 'ручка сковороди', англ. *spout* 'носик', *bottleneck* 'шийка пляшки'); **меблів**: нім. *Tischbein* 'ніжка стола', англ. *bedhead* 'узголів'я ліжка'; **інструментів, зброї**: нім. *Klinge* 'клинець', англ. *blade* 'клинок, лезо зброї', нім. *Messerspitze* 'кінчик ножа', англ. *fishhook* 'рибальський гачок'; одягу, взуття: нім. *Ärmel*, англ. *sleeve* 'рукав'), **транспорту** (нім. *Zugabteil* 'купе потяга', англ. *wheel* 'кермо'), **частин різної техніки** (нім. *Abzugshebel* 'спусковий гачок', англ. *sprocket* 'ланцюгове (зубчасте) колесо') та ін. Лексичні одиниці, які позначають різні найменування частин техніки, транспорту можна віднести до термінології. Оскільки емпіричний матеріал не розширювався за рахунок термінологічних слівників, фіксувалися тільки лексичні одиниці, наявні в загальних тезаурусах, як правило, найбільш вживані міжгалузеві терміни. Це пояснюється встановленими критеріями добору емпіричного матеріалу, за якими мероніми-терміни не знаходяться у фокусі цієї розвідки. Їх подальше дослідження сприятиме вивченню семантичного та словотвірного потенціалу меронімів у фахових мовах.

Наявність меншої кількості досліджених НЧА в англійській мові пояснюється невеликою кількістю композитних утворень на відміну від німецької мови, де кількість композитів з-поміж досліджених одиниць є значною, та використанням для позначення НЧА описових словосполучень іменників з прийменником *of* (нім. *Stuhlbein*, англ. *leg of a chair* 'ніжка стільця', нім. *Bergfuß*, англ. *foot of a mountain* 'підніжжя скелі'). Такі словосполучення належать до так званих *ad hoc* утворень, їх не було включено до матеріалу дослідження, оскільки їхня кількість є майже необмеженою. Кількість значень досліджуваних НЧА у англійській мові є вищою за німецьку мову, що ще раз демонструє факт високого рівня полісемії в англійській мові загалом та у вказаній тематичній групі меронімів зокрема.

Більшості досліджених НЧА властива така **комбінація семантичних ознак: належність до визначеного цілого**: а) НЧА позначає інтегровану частину, компонент складного цілого – конкретного об'єкта або ж частину певного поняття, наприклад, нім. *Hemdärmel* 'рукав сорочки', англ. *broomstick* 'мітлище' (загальна кількість таких ЛО у німецькій мові становить 783 НЧА, у англійській – 443 ЛО); б) НЧА позначає інтегровану частину, компонент певного виду конкретних об'єктів або ж виду певних понять: нім. *Deckel* 'кришка (різних артефактів)', *Griff* 'руків'я (різних інструментів)', англ. *pad* 'руків'я різних за розміром та формою інструментів', *handle* 'руків'я (різних інструментів)' (загальна кількість у німецькій мові – 213 НЧА, в англійській – 114 ЛО); **виконання визначеної функції щодо певного цілого** – конкретного об'єкта або ж частини певного поняття; виконання визначеної функції щодо виду конкретних об'єктів або ж виду певних понять; **негомогенність (окрім найменувань матеріалів), невідчужуваність, нетранзитивність** (у переважній більшості випадків), наявність у певній кількості, інші диференційні ознаки: визначена форма, субстанція, колір тощо, наприклад, нім. *Säbelklinge* 'лезо шаблі', англ. *bedpost* 'ніжка ліжка'. Належність більшої кількості НЧА до визначеного цілого

пояснюється їх загальною семантикою, вони позначають конкретні важливі у повсякденні частини артефактів, лише незначна їх кількість може позначати частину певного виду артефактів / понять, тобто мають ширшу семантику. Найчисельнішими серед тематичних груп НЧА є групи найменувань частин споруд та предметів побуту, а також найменувань частин транспорту (частин літака: нім. *Tragflügel* 'крило літака', англ. *airfoil*, *wing* 'несуча поверхня; профіль (крила); крило'; корабля: нім. *Achterdeck* 'ют, кормова частина верхньої палуби', *quarterdeck* 'ют'; потяга: нім. *Abteil*, англ. *compartment* 'купе' тощо. В англійській мові найменування частин матеріалу, з якого щось виробляється (95 ЛО), за кількісним показником незначно превалюють над тематичною підгрупою найменувань частин транспорту (89 ЛО). В межах тематичної групи найменувань частин споруд виокремлюється підгрупа структурних частин споруд, деталей будови, наприклад, нім. *Giebel* 'фронтон', англ. *gable*, *pediment* 'фронтон', нім. *Hauswand*, англ. *wall* 'стіна будинку' та позначення частин внутрішнього простору будівель, кімнат: нім. *Schlafzimmer*, англ. *bedroom* 'спальня'. ЛО останньої підгрупи, безперечно, мають ознаки локативності, оскільки описують розташування внутрішнього простору споруди. Однакову кількість НЧА у обох мовах демонструють тематичні групи найменувань матеріалу, з якого щось виробляється (95 ЛО).

Класифікація основних структурних типів НЧА в обох досліджуваних мовах засвідчує домінування композитів. Це пояснюється передусім тим фактом, що структурні деталі різних предметів зазвичай вмотивовані, з одного боку, найменуваннями частини певного розміру, форми та субстанції, з іншого боку – містять додаткові позначення способу її використання, функції, властивостей, наявності додаткових частин та ін. Достатньо продуктивною в обох зіставлюваних мовах у процесі утворення НЧА є експліцитна деривація. Серед афіксальних способів утворення НЧА у німецькій та англійській мовах переважають суфіксальний спосіб (нім. *Hebel* 'руків'я, важіль', англ. *basement* 'основа; фундамент; підвалина', *frontage* 'фасад') та додавання до твірної основи частотних префіксоїдів (нім. *Hintterfront* 'задній фронт, задній бік будинку', англ. *foredeck* 'передня частина головної палуби', *hydrofoil* 'підводне крило'). Їхня кількість у німецькій мові є більшою за англійську. Меншою продуктивністю у зіставлюваних мовах характеризуються префіксальна (нім. *Abseite* 'зворотній бік', англ. *substructure* 'фундамент, основа', *subhead* 'підзаголовок') та префіксально-суфіксальна (нім. *Gewölbe* 'склепіння', англ. *entablature* 'антаблемент') моделі утворення НЧА. Специфічною рисою НЧА, утворених за допомогою суфіксації у англійській мові, є те, що вживані суфікси часто мають демінутивне значення, наприклад, англ. *roseette* 'розетка (будівельна прикраса)', *nozzle* 'носик (посудини)'. Значна частина НЧА у англійській мові була запозичена з французької мови. Остання у свою чергу запозичувала лексеми з латини, грецької, наприклад, англ. *baluster* 'балюстрада', *portico* 'портик, галерея'.

Окремо слід вказати на певні фонетичні модифікації, які відбувалися у процесі таких запозичень, наприклад, англ. *grapnel* 'гак, невеликий якор' походить від сангл. *grapnel*, вірогідно, від сфр. *grapnel*, зменшувальної форми від *grapin*, яка у свою чергу є зменшувальною назвою від *grape*, *grape* 'гачок'. Є цілком очевидним, що під час додавання зменшувальних суфіксів відбулося фонетичне спрощення. У процесі запозичення в англійську мову латинських форм іноді відбувалося їхнє хибне прочитання, наприклад: англ. *ebony* 'ебенове (чорне) дерево' виникло на основі помилкового прочитання сангл. *hebonyf*, яке було запозичене з лати-

ни *hebeninus, ebeninus* 'з ебенового дерева, ебеновий' від грец. *ebeninos* 'ебенове дерево' [6, с. 143]. Симплексів у німецькій мові зафіксовано лише 76 лексичних одиниць, в англійській – 116 ЛО, які переважно є полісемічними. Це пояснюється загальною тенденцією до розвитку полісемії саме в кореневих лексемах (нім. *Dach*, англ. *roof* 'дах (будівлі)', *wall* 'стіна').

Незначна кількість випадків утворення НЧА припадає на долю безафіксового словотвору, а саме імпліцитної деривації та конверсії, як одного з її окремих випадків (англ. *grab* 'автоматичний ківш, черпак' від дієслова *grab* 'хапати'). У англійській мові кількість НЧА, утворених за конверсією, є вищою порівняно з німецькою мовою, оскільки цей спосіб словотворення є продуктивним у зазначеній мові. Особливістю конверсії у НЧА англійської мови є можливість утворювати іменники від фразових дієслів, наприклад, англ. *turnup* 'загорнута частина одягу' від дієслова *to turn up* 'загинати'. Деякі зафіксовані у німецькій мові НЧА є еліптичними композитами, наприклад, *Eibenholz* 'ебенове дерево' є еліпсом від *Eibenbaumholz*, *Zweizylinder* від (*Zweizylindermotor*) 'двоциліндровий мотор (авто)'. Такі випадки у англійській мові є поодинокими.

Більшість досліджуваних НЧА у німецькій мові є двокомпонентними композитами без з'єднувального елемента, з-поміж яких переважають НЧА, утворені за моделлю $N+N \rightarrow N$, наприклад, нім. *Dachfenster* 'вікно горища' та за моделлю $V+N \rightarrow N$, наприклад, *Drehtür* 'двері, які обертаються'. НЧА – композити у англійській мові утворюються без з'єднувального елемента (англ. *backrest* 'спинка меблів'), оскільки прилягання мотивуючих основ без допомоги додаткових словотворчих формантів є розповсюдженим способом словотворення в англійській мові загалом.

Семантична класифікація НЧА-композитів базується на визначенні семантичних ролей їх безпосередніх складників, що дозволяє визначити тип семантичного відношення між компонентами *A* та *B* у спрощеній бінарній структурі, універсалізувати внутрішньосемантичні та синтаксичні зв'язки композитів [13, с. 145-146].

Система меронімів характеризується наявністю тісних семантичних зв'язків між меронімами різних тематичних груп на підставі розвитку полісемії лексичних одиниць, а також за рахунок використання найбільш частотних лексем у якості мотиваційних основ для утворення нових лексичних одиниць. Дослідження тематичної групи артефактів дозволило зафіксувати у німецькій мові 466 основи, які є найбільш продуктивними. Продуктивністю під час утворення НЧА-композитів характеризуються основи-соматизми (54 основи зафіксовано у якості компонента *B* НЧА-композитів та 16 у якості компонента *A*). Слід зазначити, що залучення термінологічного прошарку меронімічної лексики до матеріалу дослідження, поза сумнівом, надало б можливість зафіксувати більше таких випадків в межах тематичної групи НЧА.

Найбільш продуктивними серед дібраних компонентів *B*–соматизмів у німецькій мові є: *-kopf* 'голова' та *-bein* 'нога', наприклад, *Stuhlbein* 'ніжка стільця'. Соматизм *Kopf* 'голова' характеризується полісемією та має серед інших такі значення, як 'головка різних предметів', 'головка рослини', які ґрунтуються на подібності форми із зазначеною частиною тіла людини. З-поміж проаналізованих НЧА-композитів зафіксовано продуктивний компонент *B* –*kopf*, який у поєднанні з компонентом *A*, що позначає або ж артефакт, якому належить *B* (нім. *Duschkopf* 'насадок душа'), або ж тип функціонування *B* за дією (*Löschkopf* 'стираюча головка магнітофона'), використовується на позначення різних частин артефа-

ктів. Можливим є також використання цієї основи у якості компонента *A*, наприклад, нім. *Kopfteil* 'передня, носова частина' (порів. також найменування частин споруд: *Stirnseite* 'торець', *Stirnmauer*, *Stirnwand* 'торцова стіна'). У наведених випадках реалізується значення лексем *Kopf* букв. 'голова' та *Stirn* букв. 'чоло' – 'передня частина' у складі композитів на позначення частин артефактів. З-поміж інших продуктивних компонентів *B* такі: *-zunge*, *-rücken*, *-hals*. До менш продуктивних основ–найменувань частин тіла у німецькій мові під час утворення НЧА належать *-bart*, *-brust*, *-fuß*, *-knie*, *-rumpf*, *-zahn*, *-arm*, *-haut*, *-gelenk*, *-nase*, які також стають переважно компонентом *B* НЧА-композитів, наприклад, нім. *Dachhaut* 'стріха', *Schlüsselbart* 'борідка ключа' та у нідерландській мові *Schulterkragen* 'широкий комір, який покриває плечі'.

Частка НЧА-композитів у англійській мові є не такою значною за кількістю (263 ЛО). Однак серед досліджених компонентів *A* та *B* також зафіксовано велику кількість соматизмів (70 основ). Компонент *-head* (28 ЛО) є з-поміж них найбільш частотним (англ. *doorhead* 'верхній елемент рами дверей', *axhead* 'верхня частина сокири', *bedhead* 'узголів'я'). Як і у німецькій мові, це пояснюється його давнім походженням та високою частотністю. Продуктивними є також основи-соматизми *-hand*, *-tooth*, *-nose*, наприклад, англ. *sawtooth* 'зуб пилки', а також як компонент *A* НЧА-композитів, наприклад, *nosepiece* 'наконечник'. Такі моделі характеризуються серійністю та дозволяють визначити, які з досліджених меронімів є частовживаними, продуктивними у семантичному плані та у процесі словотвору. Поряд з найменуваннями частин тіла людини у процесі утворення НЧА у німецькій мові продуктивними є також основи, які походять з тематичних груп найменувань частин тіла тварин, частин рослин, локативних меронімів та меронімів на позначення поняття 'частина'.

Основи-найменування частин артефактів є, у свою чергу, донорами під час утворення соматизмів: нім. *Flügeldecke* 'надкрилля жука', *Schädeldach* 'кришка черепа', *Herzklappe* 'серцевий клапан', нім. *Magenwand* 'стінка шлунка', *Wirbelsäule* 'хребетний стовп' англ. *skullcap* 'кришка черепа' тощо.

За типом семантичного зв'язку можна розрізнити такі основні 6 типів НЧА, що є детермінативними композитами (790 ЛО у німецькій мові, та 262 у англійській мові).

1) Партитивні композити-НЧА (350 ЛО у німецькій мові та 85 у англійській), позначають певне поняття за його партитивним зв'язком із ієрархічно вищим поняттям, характеризуються відношенням включення, мають два підтипи: "Ціле – частина" та "Частина – ціле", з яких найменування частин артефактів характеризуються переважно першим підтипом, а саме:

а) "Ціле – частина" ("*B* належить до *A*", "*A* має *B*", "*B* є частиною *A*"), наприклад, нім. *Messerklänge* 'лезо ножа', англ. *rooftop* 'поверхня даху', *doorhandle* 'ручка дверей', *masthead* 'щогла' (319 ЛО у німецькій мові та 85 у англійській);

б) підтип "Частина – ціле" ("*A* належить до *B*", "*B* має *A*", "*A* є частиною *B*"), визначає матеріал з якого зроблено певну частину артефакту ("Матеріал – НЧА"), наприклад, нім. *Glaswand* 'скляна стіна', *Eichtür* 'дубові двері', обидва компоненти є меронімами (31 ЛО у німецькій мові).

2) НЧА-акціональні композити (270 ЛО у німецькій мові та 83 у англійській) позначають частину артефакту за об'єктом дії, дією. НЧА демонструють такі різновиди цього семантичного типу:

а) "Афікований об'єкт – НЧА", цей тип можна записати формулою "'*B* впливає на об'єкт *A* / виконує певну дію над об'єктом *A*", наприклад, нім. *Schulterkragen* 'ши-

рокий комір, який покриває плечі', англ. *wristband* 'манжета' (у німецькій мові 57 ЛО, у англійській – 16);

б) "Ефікований об'єкт (продукт) – матеріал" визначається за формулою "X виготовляє А з В", "В є сировиною для виготовлення А", наприклад, нім. *Hemdenstoff* 'тканина, з якої виготовляють сорочки', англ. *broomwood* 'деревина, з якої виготовляють мітли', *boxhalm* 'самшит, деревина, з якої виготовляють інструменти, дерев'яні вироби' (13 ЛО у німецькій, 21 – у англійській мовах);

в) "Дія – НЧА", коли композит позначає частину артефакту за формулою "В призначений для виконання дії А" (200 ЛО у німецькій мові, 46 – у англійській), наприклад, нім. *Abstellhahn* 'засувний кран', *Bremspedal* 'ножне гальмо' (інструментальне значення), "В характеризується дією А, функціонує, виконуючи дію А", наприклад, нім. *Klappsitz* 'відкидне сидіння', *Bremspedal* 'ножне гальмо', англ. *larboard* 'лівий бік корабля' від сангл. *ladeborde*, *latheborde*, вірогідно, від *laden* 'навантажувати' + *bord* 'бік корабля'. У якості компонента А здебільшого фіксуються віддієслівні іменні основи або ж дієслівні основи (англ. *playroom* 'дитяча кімната, кімната для ігор').

Виконання певної діяльності, яка розгортається у позначуваній компонентом В частині споруди – кімнаті – може характеризуватися додатковими значеннями, наприклад, перфективним значенням, коли "В характеризується дією А, яка вже відбулася", наприклад, нім. *Sterbezimmer* 'кімната, у якій помер X'.

3) Локативні композити-НЧА (65 ЛО у німецькій мові та 39 у англійській мові) конкретизують розташування певної частини артефакту відносно цілого ("В- НЧА, розташовано у місці А", "В- НЧА має локалізацію А"), нім. *Südflügel* 'південне крило будівлі', *Eckfenster* 'кутове вікно', англ. *frontpiece* 'передня частина', *cornerpiece* 'кут, кутова частина', *endgate* 'задні двері (фургона)'.
4) Атрибутивні композити-НЧА (55 ЛО у німецькій мові та 35 у англійській) дають якісну характеристику частин артефакту ("В – НЧА має ознаку А, характеризується ознакою А"), наприклад, нім. *Steildach* 'крутий дах', англ. *broadside* 'борт корабля' (*broad* 'широкий'), характеризують спосіб, форму існування певної частини артефакту ("Модальне значення / спосіб – НЧА"), наприклад, нім. *Zwiebeldach* 'дах у формі цибулі', англ. *crosspiece* 'поперечина, хрестовина', *doghead* 'курок вогнепальної зброї', букв. 'голова собаки'.

5) Орнативні композити-НЧА (28 ЛО у німецькій мові, 10 – у англійській), які позначають певну частину артефакту, при цьому компонент А містить інформацію про додаткову деталь цієї частини ("Додаткова деталь – НЧА"), наприклад, нім. *Balkonzimmer* 'кімната з балконом', англ. *hatchback* 'хетчбек (задня частина автівки з дверцятами, які відкриваються вгору)'.
6) Бенефактивні композити-НЧА (22 ЛО у німецькій мові, 10 – у англійській) мають значення використання В – НЧА на користь певного суб'єкта – А ("В призначено для користі А"), наприклад, нім. *Kinderzimmer* 'дитяча кімната', *sickroom* 'кімната для хворих', *guardroom* 'кімната для охорони'.

Домінувальними в обох мовах є партитивний та акціо-нальний семантичний типи, що є логічним, оскільки основними семантичними ознаками найменувань частин артефактів є саме ознака належності до певного цілого або ж його виду та ознака функціональності, призначення.

Дослідження структурних та семантичних типів НЧА у німецькій та англійській мовах дозволило зафіксувати різні типи вираження цілого у найменуванні його частини, а саме:

а) Ціле експліковане у найменуванні частини, здебільшого йдеться про НЧА, які є детермінативними композитами, а саме партитивними композитами, напри-

клад, нім. *Hosenbein* 'штанина', англ. *needlepoint* 'вістря голки', *arrowhead* 'вістря стріли' орнативними (нім. *Flügel Fenster* 'вікно зі стулками', англ. *pressroom* 'друкарський цех, устаткований друкарськими пресами'), акціо-нальними композитами за типом "Ефікований об'єкт (продукт) – матеріал" (англ. *arrowwood* 'деревина, з якої виготовляли стріли' – (загальною кількістю 356 НЧА у німецькій мові (36 % від загальної кількості НЧА у німецькій мові) та 116 у англійській (21 % від загальної кількості НЧА у англійській мові відповідно). Очевидно, що більша кількість експліцитного вираження цілого у найменуванні частини у німецькій мові пояснюється більшою кількістю композитних утворень-НЧА у ній.

б) Прототипічне ціле наявне у найменуванні частини імпліцитно, наприклад, нім. *Beinling* 'штанина (брюк)', англ. *door* 'двері (дома)', *handle* 'ручка, руків'я держак (інструмента). У таких позначеннях частин артефактів холонім формально відсутній у структурі номінації, але на семантичному рівні він наявний та легко відновлюється шляхом трансформації, коли, аби витлумачити певне НЧА, необхідно додати позначення цілого (640 НЧА (64, 1 %) у німецькій мові та 440 – у англійській (79 %)).

в) Ціле не виражене у номінації частини ані експліцитно, ані імпліцитно, таких одиниць серед НЧА майже немає, 2 (0, 2 %) випадки зафіксовано серед найменувань частин матеріалів, із яких щось виробляється, у німецькій мові: нім. *Inhaltsstoff* 'інгредієнт, складова частина, матеріал', *Substanz* 'субстанція, матерія' та лише 1 випадок у англійській мові (0,17 %): англ. *substance* 'субстанція, матерія'. Вони мають більш узагальнене значення і швидше є винятком із правила, за яким НЧА обов'язково містять інформацію про ціле, до якого вони відносяться, що виражено імпліцитно або ж експліцитно у їхній назві.

Отже, можна констатувати той факт, що більшість НЧА імпліцитно містять у своїй назві позначення цілого, що пояснюється їх більшою схильністю до розвитку полісемії, ширшими можливостями для використання цих лексичних одиниць на позначення інших найменувань частин предметів та цілих предметів, на той час як фіксація цілого у назві частини робить таку номінацію вузькоспецифічною, не схильною до збільшення семантичного обсягу.

Полісемія НЧА розвивається за рахунок **метафоричних та метонімічних моделей переносу значення**. Значна частина досліджуваних у німецькій мові НЧА є моносемантичними, що пояснюється складною структурою переважної більшості НЧА. Це накладає обмеження на розвиток полісемії. Так, з-поміж 998 лексичних одиниць у німецькій мові 791 НЧА є композитами, 998 досліджених НЧА мають 1270 ЛСВ, тобто внаслідок метафоричного або метонімічного переносу у досліджуваних одиниць у німецькій мові виникло 272 ЛСВ. Досліджені у англійській мові 557 НЧА мають 1438 значень, із яких 881 значення є наслідком процесів метафоризації та метонімізації.

Кількісні дані щодо індексу полісемії лексичних одиниць, які входять до досліджуваних тематичних груп НЧА вміщено у таблиці 1. За даними проведеного дослідження можна констатувати, що загалом НЧА розвивають невисокий рівень полісемії у німецькій мові та значно вищий у англійській мові. Найвищим рівнем полісемії у німецькій мові характеризуються найменування частин предметів побуту, творів мистецтва, частин матеріалу та частин споруд. У англійській мові найбільш полісемічними серед НЧА є позначення частин предметів побуту, творів мистецтва, частин споруд та частин транспорту. Спостерігається кореляція між тим фактом, що більшість НЧА є композитами, та тим, що вони мають нижчий рівень полісемії порівняно з меронімами – кореневими словами.

Таблиця 1. Рівень полісемії у тематичних групах найменувань частин артефактів у німецькій та англійській мовах

Тематична група	Кількість лексем		Кількість ЛСВ		Індекс полісемії	
	Нім.	Англ.	Нім.	Англ.	Нім.	Англ.
Найменування частин споруд	378	174	483	484	1,27	2,78
Найменування предметів побуту	184	104	254	329	1,38	3,16
Найменування частин транспорту	139	89	166	206	1,2	2,31
Найменування частин матеріалу, з якого щось зроблене	95	95	125	195	1,3	2,05
Найменування частин страв	85	22	96	41	1,13	1,86
Найменування частин різної техніки	66	53	79	120	1,19	2,26
Найменування творів мистецтва	51	20	67	63	1,31	3,15
Разом	998	557	1270	1438	1,27	2,58

З-поміж найбільш продуктивних моделей розвитку полісемії НЧА – метафоричні переноси з НЧА на **позначення частини іншого артефакту**, наприклад, нім. *Balkon* букв. 'балкон (частина споруди)' – 'театральний балкон', англ. *balcony* букв. 'балкон (частина споруди)' 'виступаюча частина певного об'єкта, наприклад, друкарського верстата'; з НЧА на **позначення абстрактного поняття**, наприклад, нім. *Butterseite* букв. 'бік хліба, намазаний маслом' – 'вигідний бік певної справи', англ. *doorway* букв. 'дверний отвір (проріз); вхід у приміщення', 'шлях до успіху', *window* 'вікно', 'вікно можливостей, новий шлях'; з НЧА на **позначення частини тіла людини** (нім. *Fassade* букв. 'фасад (частина споруди)' – 'обличчя', англ. *facade* 'фасад', 'зовнішній вигляд, обличчя', *roof* 'верх', 'покриття різних органів тіла (*roof of the skull* 'дах черепа)'), *attic* 'аттик, фронтон', 'надбарбанний простір (вуха)'); з НЧА на **позначення локативного поняття** (нім. *Terasse* букв. 'тераса (частина споруди)' – 'відступ, виступ поверхні', англ. *basement* 'основа; фундамент; підвалина', 'нижня, основна частина різних об'єктів'). Незначним рівнем продуктивності відзначаються переноси з НЧА на: **позначення окремого предмета** (нім. *Turm* букв. 'вежа (частина споруди)' – 'тура (шахова фігура)', англ. *lid* 'кришка'; 'ковпак, капелюх'); **позначення людини** (англ. *pillar* 'стовп, колона; стійка, опора', 'людина, яка є опорою, оплотом', *hammerhead* букв. 'головка молотка', *pinhead* букв. 'головка голки' – 'йолуп'); **позначення частини тіла тварини** (нім. *Rad* букв. 'колесо (частина транспорту)', 'віялоподібний хвіст птаха', англ. *rosette* 'розетка (частина декору споруди)', 'плями такої форми та кольору на шкірі тварини, наприклад, леопарда', *barb* букв. 'вістря; колючка; зубець (стріли, рибальського гачка)', 'вусики (деяких риб)'); **позначення тварини** (англ. *hammerhead* букв. 'головка молотка', 'молот-риба', *windowpane* 'шибка, віконне скло', 'вид риби (дрібної камбали) за асоціацією з прозорістю скла') тощо.

Меншою продуктивністю характеризуються метонімічні переноси з: **НЧА-матеріалу виріб із цього матеріалу**, наприклад, нім. *Glas*, англ. *glass* букв. 'скло' – 'скляний келих'; **НЧА (частини споруд, кімнати) на позначення вмісту цієї частини артефакту (кімнати)**, наприклад, нім. *Zimmer* букв. 'кімната' – 'меблі, розташовані у цій кімнаті', англ. *shelf* 'полиця', 'вміст полиці'; на **позначення людини** (нім. *Stube* букв. 'кімната', 'мешканці кімнати', англ. *gallery* 'галерея', 'у театрі гальорка', *floor* 'підлога, поверх', 'мешканці цього поверху'); з **НЧА (частини споруди, кімнати) на позначення цілого** (англ. *fastback* 'кузов автівки з пологим дахом', 'авто з таким типом кузова'); з **НЧА (родового поняття) на НЧА (видове поняття)**, наприклад, нім. *Holz* букв. 'деревина', 'певний сорт деревини' тощо. Наведені приклади демонструють системний взаємозв'язок між семантичним кодуванням відношень частини до цілого у мові. Позначення частини за рахунок метафоричних та метонімічних переносів можуть номінувати ціле та навпаки позначення частини може бути запозичене з тематичних груп лексики, яка не належить до меронімічної.

Викладений матеріал дозволяє зробити певні **узагальнення**.

Спільні риси структурних типів та моделей меронімів зумовлені особливостями будови досліджуваних мов і їхньою генетичною близькістю. Розбіжності фіксуються у продуктивності окремих структурних типів та моделей та зумовлені відмінностями у способах реалізації відношення меронімії словотвірними засобами та засобами розвитку полісемії. У німецькій мові переважають морфолого-синтаксичні засоби утворення меронімів, а в англійській – морфологічні. Більшість меронімів – двокомпонентних детермінативних композитів виникла як комбінація іменникових основ, що належать до різних тематичних підгруп меронімів та характеризуються високим семантичним і словотвірним потенціалом. В обох досліджуваних мовах домінує модель двокомпонентних детермінативних композитів із структурою N+N→N. Ця модель характеризується найвищою продуктивністю та є основною в утворенні меронімів – детермінативних композитів.

Між семантичними типами меронімів-композитів та їх словотвірним потенціалом фіксуються корелятивні відношення. Найпродуктивнішими семантичними типами, за якими утворюються ендосентричні та екзоцентричні композити, є партитивний та акціональний семантичні типи. Для опису системних семантичних відношень меронімів-НЧА важливо виходити з типу семантичного відношення досліджуваного найменування частини артефакту до цілого. Ціле може бути виражене у найменуванні частини артефакту (композита) експліцитно та імпліцитно. Партитивний та орнативний типи, акціональний тип "Ефікований об'єкт (продукт) – матеріал" детермінативних композитів на позначення частин артефактів безпосередньо описують семантичний зв'язок між цілим та його частиною або між частиною та її додатковими деталями, у той час як їх інші семантичні типи задають параметри функціонування, описують властивості досліджуваних меронімів-НЧА.

Вплив національно-культурної специфіки на формування моделей конкретних семантичних типів меронімів та на розвиток їхньої полісемії реалізується у сформованості деяких стереотипів щодо сприйняття та сегментації цілого носіями німецької та англійської мов, які зумовлені їхнім менталітетом, соціальним устроєм та історичним перебігом подій. Типовим для англійської мови є асоціативний зв'язок між позначеннями фундаменту споруди та позначеннями основ певної справи, суспільства (англ. *basement*, *fundament* 'основа, фундамент', 'основа, підгрунтя певної справи', *keystone* букв. 'замковий (ключовий) камінь (склепіння, арки)', 'наріжний камінь; основний принцип'); позначеннями структурних частин споруди, які забезпечують її міцність та створюють її каркас, та позначенням людини, на яку можна поклатися і яка є втіленням стабільності у суспільстві (англ. *tower* букв. 'вежа, башта', *pillar* 'стовп' – 'опора суспільства, надійна людина'); поняттям отвору, дверей, проходу як метафоричного позначення нових можливостей, шляху до певних досягнень (англ. *gate*

букв. 'ворота' 'новий шлях, двері до нового світу'). Такі асоціації фіксуються і в німецькій мові, але англійська мова демонструє їх більшу регулярність, повторюваність, дає можливість говорити про стереотип у свідомості мовця "мій дім – моя стабільність, захищеність, успіх". При описі внутрішніх частин споруд у англійській мові часто описується кімната за тими предметами, що у ній містяться, які використовуються, забезпечуючи її функціональне навантаження (нім. *Besenkammer* 'кімната, у якій зберігають домашні інструменти (букв. мітли)', англ. *coatroom* 'кімната, у якій залишають верхній одяг'), на той час як у німецькій мові функціональне призначення кімнати частіше описується саме за дією, яка у ній відбувається (нім. *Wartezimmer* (букв. 'кімната очікування' 'приймальня').

Виявлення системних зв'язків між тематичними групами та підгрупами меронімів під час словотвірних процесів (наприклад, використання позначень частин тіла людини та тварини для номінації частин артефактів та навпаки) зумовлена усталеністю певних асоціацій людини, пов'язаних перш за все з нею самою, антропоцентризмом її світогляду. На цьому принципі базуються моделі утворення та семантичного розвитку досліджуваних НЧА, які є важливою складовою поповнення та оновлення лексики досліджуваних мов.

Перспективою цього дослідження може бути простеження особливостей функціонування меронімічної лексики у різних функціональних стилях мови та у різних типах текстів.

Список використаних джерел

1. Чередищенко О.І. Англiцизми у французькому та українському медiадискурсі / О.І. Чередищенко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Іноземна філологія. – Вип. 39. – С. 4-6.
2. Andersen E. Lexical Universals of Body-Part Terminology / Elaine Andersen / Universals of human languages. – Vol. 3. Word structure. – Stanford, California: Stanford University Press, 1978. – P. 335-368.
3. Aristotle The Metaphysics / Aristotle. – London; New York: William Heinemann Ltd., G.P. Putnam's Sons, 1912. – 473 p.
4. Cruse D. A. On the transitivity of the part-whole relation / Alan D. Cruse // Journal of Linguistics. – 1979. – Vol. 15/1. – P. 29-38.
5. Dornseiff F. Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen / Franz Dornseiff. – Berlin; New-York: Walter de Gruyter, 2004. – 933 S.
6. Duden in 12 Bd.: Das Standardwerk zur deutschen Sprache. – Bd. 7 : Herkunftswörterbuch: Etymologie der deutschen Sprache / Hrsg. Von

der Dudenredaktion. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1989. – 839 S.

7. Duden "Das große Wörterbuch der deutschen Sprache" in 6 Bd. – Mannheim; Wien; Zürich: Bibliographische Institut, 1970. – 1980. – Bd. 1. – 464 S.; Bd. 2. – 928 S.; Bd. 3. – 1408 S.; Bd. 4. – 1904 S.; Bd. 5. – 2432 S.; Bd. 6. – 2992 S.

8. Duden "Deutsches Universal Wörterbuch" / [Hrsg. von der Dudenredaktion]. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 2001. – 1892 S.

9. Iris M. A. Problems of the part-whole relation / Madelyn Ann Iris, Bonnie E. Litovitz, Martha Evens // Relational model of the lexicon. Representing knowledge in semantic networks. – Cambridge; New-York; New Rochelle; Melbourne; Sydney: Cambridge University Press, 1988. – P. 261-287.

10. Husserl E. Zur Lehre von den Ganzen und Teilen / Edmund Husserl // Logische Untersuchungen. – Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2009. – 813 S. – (Philosophische Bibliothek ; Bd. 601).

11. Materynska O. Typologie der Körperteilbenennungen : (Monographie) / Olena Materynska. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New-York; Oxford; Warszawa; Wien: Peter Lang, 2012. – 246 S. (Danziger Beiträge zur Germanistik. – Bd. 41.).

12. Materynska O. Teil-Ganzes Beziehungen im interkulturellen Vergleich // Festschrift für Prof. Andrzej Kaḡny zum 65. Geburtstag / Olena Materynska. – Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New-York, Oxford, Warszawa, Wien: Peter Lang, 2014. – S. 357-369 (Danziger Beiträge zur Germanistik. – Bd. 48.).

13. Ortner L. Substantivkomposita (Komposita und kompositionähnliche Strukturen) / Deutsche Wortbildung: Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache / Lorelies Ortner, Elgin Müller-Bollhagen. – Berlin; New-York: Walter de Gruyter, 1991. – 863 S. – (Vierter Hauptteil Sprache der Gegenwart ; Bd. LXXIX).

14. Platon Parmenides. Griechisch / Deutsch / Platon [übersetzt von E. Martens]. – Stuttgart : Philipp Reclam Jun., 1987. – 207 S.

15. Ridder L. Mereologie. Ein Beitrag zur Ontologie und Erkenntnistheorie / Lothar Ridder. – Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2002. – 513 S.

16. Rosch E. Classification of real world objects: origins and representations in cognition / Eleanor Rosch / Thinking readings in cognitive science. – Cambridge; London; New-York; Melbourne: Cambridge University Press, 1977. – P. 212-222.

17. Tafreschi A. Zur Benennung und Kategorisierung alltäglicher Gegenstände: Onomasiologie, Semasiologie und kognitive Semantik / Agnes Tafreschi. – Kassel: Kassel University Press GmbH, 2006. – 143 S.

18. Tversky B. Where partonomies and taxonomies meet / Barbara Tversky // Meanings and Prototypes. Studies in linguistic categorisation, 1990. – London; New York: Routledge. P. 334-344.

19. Webster's Third New International Unabridged dictionary on CD ROM 3.0. (476, 000 entries, 140, 000 etymologies). – Windows, Macintosh. – Springfield, Massachusetts Merriam Webster's Inc., 2003 ISBN 0-87779-201-1.

20. Winston M. E., Chaffin R., Herrmann D. A taxonomy of part-whole relations / Morton E. Winston, Roger Chaffin, Douglas Herrmann // Cognitive Science: a multidisciplinary journal. – 1987. – Vol. 11. – P. 417 – 444.

Надійшла до редколегії 29.07.16

Е. Материнская, д-р філол. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

СЕМАНТИЧЕСКАЯ И СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПРОДУКТИВНОСТЬ МЕРОНИМИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ

Статья посвящена исследованию структурной и семантической продуктивности меронимической лексики (обозначений частей целого) на примере наименований частей артефактов в немецком и английском языках. Согласно результатам осуществленного исследования выявлены базовые семантические признаки исследуемых лексических единиц, произведена их систематизация по тематическим подгруппам и определены основные структурные типы. Установлены семантические типы наименований частей артефактов, которые являются композитами, представлены модели развития их полисемий. Ключевые слова: структурная модель, семантический тип, полисемия, мероним, метафора, метонимия.

Ключові слова: структурная модель, семантический тип, полисемия, мероним, метафора, метонимия.

O. Materynska, Dr.habil., associate professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SEMANTIC AND WORD-FORMATION PRODUCTIVITY OF THE MERONYMIC LEXIS

This paper focuses on the research of the semantic and word-formation productivity of the meronyms (names denoting parts of the whole) exemplified by the nouns denoting parts of artifacts in German and English. As a result of the conducted research the basic semantic markers of the units under analysis are revealed and they are classified according to the thematic subgroups. Their structural types are defined. Semantic types of the compound nouns denoting parts of artifacts are highlighted and the paths of their polysemy development are traced.

Key words: structural model, semantic type, polysemy, meronym, metaphor, metonymy.

УДК: 81'373.46 (001.4) : 303.723.032.2 : [001+81'1+003.07]

О. Пономаренко, канд. філол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

КОРЕЛЯЦІЯ ПОНЯТЬ "КОМУНІКАЦІЯ" ТА "ДИСКУРС" У ЗАГАЛЬНОНАУКОВІЙ, ЛІНГВІСТИЧНІЙ І ДИПЛОМАТИЧНІЙ ПАРАДИГМАХ

Анотація: У статті порівняно та розмежовано зміст використовуваних у загальнонауковому обігу, в мовознавстві й у дипломатичному спілкуванні термінів "комунікація" та "дискурс". Спираючись на широко вживані дефініції комунікації, сформульовано власне бачення "дипломатичної комунікації" як загального процесу інформаційного обміну – всіма можливими засобами та у всіх можливих формах – у ході реалізації дипломатичної діяльності. Натомість, базуючись на класичних визначеннях дискурсу, введено авторське – для розкриття поняття "дипломатичний дискурс" у розумній сукупності всіх мовних і мовленнєвих, вербальних і невербальних засобів забезпечення (здійснення) комунікації професійних дипломатів у відповідній інституційній атмосфері, що реалізується в усній та писемній, реальній та віртуальній формах і обслуговує сферу дипломатії. Зроблено висновок, що поняття "дипломатична комунікація" та "дипломатичний дискурс" співвідносяться як загальне і часткове, тобто корелюють як процес і його практична реалізація.

Ключові слова: комунікація, дипломатична комунікація, дискурс, дипломатичний дискурс, лінгвістика.

Постановка проблеми.

Мовна діяльність людини знаходиться у фокусі уваги науковців, а сучасне мовознавство та суміжні з лінгвістикою галузі знань прагнуть дедалі більше й досконаліше вивчити комунікацію у різних сферах професійної діяльності. Така багатовимірність досліджень призводить до того, що окремі терміни, використовувані в лінгвістиці, прагмалінгвістиці, психолінгвістиці, соціолінгвістиці, політичній лінгвістиці, лінгвокультурології, трактуються неоднозначно. До їх числа належать поняття "комунікація" та "дискурс", які становлять і для нас предмет наукового інтересу. Власне, пошук шляхів вирішення питання загальноприйнятної дефініції професійного та ділового спілкування (комунікації) [33], порушило інше – співвідношення понять професійної дипломатичної комунікації та дипломатичного дискурсу [34; 35].

Відтак, *об'єктом* нашого дослідження є сукупність мовленнєвих інтеракцій дипломатів, їхнє професійне спілкування, зокрема – їхнє бачення з філологічної точки зору. Натомість, *предметом* уваги – для цієї статті – стала термінологія, а саме – поняття, якими дослідники реферують до цих явищ у загальнонаукових колах, у лінгвістиці та дипломатії.

Актуальність наукової розвідки пояснюється незмінним інтересом представників різних сфер, не виключаючи мовознавчі дисципліни, до вивчення комунікації як такої, її законів, способів оптимізації, а також зростання ролі й значення галузевих дискурсів, виокремлення дипломатичного у самодостатній, необхідності досконалого аналізу його творення та підвищення ефективності. *Новизна* одержаних результатів полягає у відсутності аналогічних праць на теренах України.

Свої *публікації на тему дослідження дипломатичного дискурсу останніми роками* присвятили:

– *вітчизняні лінгвісти*, історики, фахівці з міжнародних відносин і зовнішньої політики: В.А.Бабюк [1], чие дослідження присвячене дипломатичному дискурсу Франції в контексті викладацької практики, О.О. Жигаліна [16], яка вивчала стилістичні особливості цього дискурсу, Н.Є.Кашишин [21], яка сфокусувала увагу на функціонування економічних термінів, О.М.Мацько [26], котра, на матеріалі української мови, проаналізувала дипломатичний стиль на загал, а також висвітлила функціонування кліше та мовних формул, вживаних у ньому, О.М.Пазинич [3], яка детально вивчала дипломатичне листування, Р.В.Поворознюк [31], яка зосередилася на англійських протокольних промовах, Ю.В.Судус [42], котра вивчала специфіку дипломатичних промов американської лінгвокультури, В.Г.Ціватий [46; 47], кому належить багатоаспектний аналіз дипломатичних інтеракцій на європейському (переважно – романському) просторі в історичному та політичному аспекті, а також вивчення ролі мови, мовлення та іно-

земних мов для професії дипломата, О.В.Чайковська [48; 49], котра дослідила архітектуру дипломатичного дискурсу, концепт "переговори" в ньому, та інші;

– *дослідники пост-радянських країн і близького зарубіжжя*: Т.О.Волкова [7] присвятила свої основні праці вивченню дипломатичного дискурсу в аспекті стратегічності перекладу та комунікації на матеріалі англійської та російської мови, до аналізу англомовного дипломатичного дискурсу зверталися також: Л.А.Нефедова [29], розглядаючи стратегії в ньому, О.О.Вебер [6], приділяючи особливу увагу когнітивному дисонансу, лінгвосеміотичним особливостям, відмінностям від політичного дискурсу М.В.Беляков [2; 3], лінгвосеміотичному простору дипломатичного протоколу – О.В.Метелиця [28], російський дипломатичний дискурс та образ Росії в ньому досліджувала С.Г.Гась [9], загальні риси та психолінгвістичний аспект – Л.М.Терентій [43; 44]; роль адреса та адресанта – Г.С.Кожетєва [23]. Як різновид соціо-професійної комунікації дипломатичний дискурс розглядала О.І.Маня [24; 25], Х.Трабелсі [45] дипломатичну переписку та її характеристики, О.О.Вдовіна [5] в загальних рисах схарактеризувала мову дипломатичного спілкування, О.О.Громико [12] уклав дипломатичний словник, Т.В.Зонова [17] з точки зору міжнародних відносин надала стислий огляд еволюції, описала сучасну модель та окреслила перспективи розвитку дипломатії, О.Й.Шейгал [51] присвятила увагу дипломатичному дискурсу в контексті вивчення семіотики політичного, І.М.Ципіна [50] проаналізувала стратегії маніпуляції свідомістю на рівні мови у російському, американському та британському політико-дипломатичному дискурсі, О.О.Прохорова та О.О.Ардасова [37] вивчали дипломатичний дискурс у контексті суміжних та інші;

– *науковці європейських, американської та латиноамериканської шкіл*: останні вивчали різні аспекти дипломатичного дискурсу, надаючи більшого значення історичному аспекту – виникненню, розвитку та становленню міжнародної комунікації (імена дослідників, для уникнення непорозуміння при транслітерації, а також з огляду на те, що їхні праці є ще маловідомими для вітчизняних колег, подаємо мовами оригіналу): на матеріалі італійської мови – M.G. Angeli Bertinelli, L.Piccirilli [52; 73], H.Bresslau [55], M.M.Bullard [56], M.Negri [68]; на матеріалі іспанської мови – D.E.Pérez-Grueso [72]; на матеріалі французької мови – C.Villar [77], O.Arifon [53], S.Cohen-Wiesenfeld [58]; на матеріалі англійської мови – I.Callus, R.Borg [57], натомість дипломатичну риторичку в історико-лінгвістичному аспекті досліджували L.R.Cresci, F.Gazzano, D.P.Orsi [60], а також L.Piccirilli [73], дипломатичний дискурс як явище A.Wahid i N.Nasser [78], інструменти та методи дипломатії E.Serra [75], мову жестів у дипломатичному дискурсі I.Lazzarini [66]; норми узусу дипломатичного дискурсу – M.Moralez